

Mala Batinska u velikom svijetu

Čime su zaokupljeni stanovnici Batinske, nekadašnjeg kalinovečkog konaka, u kojem je ponikao Ivan Lacković i kako su mještani obilježili povijesni dan svog mirnog zaseoka

Vijest objavljena u dnevnim novinama po kojoj je posljednjih dana siječnja proradila plinska stanica »Kalinovac 2«, unijela je na početku 1985. godine više optimizma u bolju protočnost plina u podravskom bazenu, gdje su uz toranj molvarske crkve narasli i tornjevi golemog plinskog sustava. Gazio sam blatnjavom zemljom uz potok Čivičevac i na rubu šume ugledao nove strojarske naprave, koje su uvelike promijenile izgled prilaza zaseoku Batinska što se smjestio u tišini podravske ravni, sat hoda od Kalinovca. U Batinskoj je bio povijesni događaj: članovi Dobrovoljnog vatrogasnog društva otvorili su novi dom, lijepu zidanicu od crvene cigle, a u prostoriji napuštene škole svirali su mužikaši. Jeli su se svatovski kolači, pilo kiselkasto bilogorsko vino i svi su bili uzbuđeni, jer tko bi još prije nekoliko godina pomislio da Batinska može imati Vatrogasni dom?

Djevojke u nošnjama i žene sve do pedesetih pjevale su i plesale izvorne pjesme i kola. U društvu sam Ivana Lackovića, koji se rodio u Batinskoj prije pedeset i tri godine, tu na Konacima, pa se upoznavao sa svima od najstarijeg do najmlađeg. Batinska i nema tako mnogo stanovnika. Nekad bogati ratari iz Kalinovca imali su tu svoja polja i kućice u kojima su boravili i spavali dok su sušili sijeno ili ubirali ljetinu. Takve su konake imali i Molvarci uz Bistru, Novigraci, Hlebinci... U Slavoniji poljske kućice nazivaju stanovima, u Bačkoj salašima, a svode se na isto: krov nad glavom za ljude, za stoku i alat.

Kalinovečki konaci ostali su najduže na životu, pretvorivši se u zaselak Batinsku, koju je danas teško naći na zemljopisnim kartama, ali se nalazi u mnogim knjigama, katalozima, u pjesmama, na filmovima i drugim zapisima zbog Ivana Lackovića. Trideset godina druži se Ivan Lacković s bojama i kistom, papirom i tušem, a stvorio je velika djela prenijevši na stakla i papir tako malu Batinsku. Doduše, nikad i nigdje slikar nije preslikavao svoje krajbreze sa sivim nebom kad ptice nisko lete i najavljuju kišu ili pak zimi kad snijeg pritišće krovove slamnatih kuća, ni u proljeće kad brazde primaju sjeme, niti ljeti kad se zlatna pšenica poigrava klasjem na toplom povjetarcu. Zato je i Lacković znao o svojim godišnjim dobima govoriti: »Vrijeme teče i život čovječji teče poput rijeke. Sve se mijenja i sve prolazi, samo godišnja doba nikada ne kasne. Ona uvijek dolaze u isto vrijeme. U proljeće donose radost, ljeti sjetu, u jeseni melankoliju, a zimi osjećaj zajedništva pod toplim krovom.«

SLAMA KAO POVIJEST

Živio je Lacković sa svojim godišnjim dobima, sa svojim proljetnim brazdama. Ričke i Šarge vukle su plugove. Čizme su dizale blato. Ljeti se čekala žetva. Rakija za kosce. Mlinovi melju i kruh i pogaču. Jeseni s kukuruzom i vinogradima. Zima sa snijegom i svatovima pod

slamnatim krovovima. I za Batinsku to je već povijest. Tko sad žali za malim vlažnim kućercima uz šumu i potok, tko bi opet pod slamnate krovove? Nitko. Batinska je dobila nove kuće, jednu cijelu ulicu kuća zidanica. To su visoke prizemnice. Crveni crijevi na krovu. Voda u kuhinjama. Pločice, podovi, parketi. Hladnjaci, zamrzivači s mesom. A 1984. godina ostat će zapisana zlatnim slovima u životu Batinske. Bio je to velik dan maloga sela. Došli su gosti sa svih strana, vatrogasci iz Kalinovca i Đurđevca. Mještani su dobrovoljnim radom podigli Vatrogasni dom na ulazu u selo. Petnaestak vatrogasaca Batinske imalo se čime dičiti. Dobili su od Vatrogasnog saveza općine Đurđevac jedan agregat. Ne pamte ovdašnji vatrogasci kad su imali zadnji požar. I bolje je tako, ali oprema mora uvijek biti pri ruci. Tamburaši sviraju koračnicu i domaće podravske pjesme. Djevojke i žene obukle nošnje. S njima i učiteljica. Nižu se izvorni plesovi. Pjesma starinska i vinska – G dur. Raznježile se cimbole, plače violina, bajzar žmiče žice. Nazdravlja se, pije rujno vince.

Se vas zovem vu gorice
drage dekle i pajdaši
nek se toči rujno vince
nek se čuju mužikaši.
Nek podravska zvoni pesma
širog brega, vu dolini,
nek se čuje da smo doma
v naši ravni Podravini!

Batinska je, uostalom, kao i cijela Podravina, promijenila svoju sliku. Međutim, slike što ih je Lacković ponio iz djetinjstva, otišle su daleko iz Batinske. Kako?

IZ DVORIŠTA U SVIJET

Držeći se one da slike moraju »putovati« poput glumačkih družina kako bi ih posjetioci vidjeli, u 1984. i početkom 1985. Lackovićeve su slike bile videne u šesnaest gradova Hrvatske. Domaćini izložbi bile su narodna i radnička sveučilišta, domovi JNA, domovi kulture, zavijačni muzeji, SIZ-ovi za kulturu i druge organizacije i institucije. Od galerija ZILIK-a u Karlovcu, koja je i prije dvanaest godina začeta na inicijativu podravskog slikara Petra Grgeca uz pomoć drugih umjetnika Hlebinske škole i Podravine, radovi su krenuli prema jugu. Na svim »stanicama« u Zadru, Drnišu, Obrovcu, Kninu, alarkskom Sinju, Omišu ili pak u Vinkovcima za vrijeme najbogatije smotre kulturno-umjetničkih društava »Vinkovačke jeseni«, preko Đakova i mjesnih zajednica Đakovštine od salona »Becić« u Slavonskom Brodu i radničkih prostora »Slavonije« DI i »Oriolika«, zastajali su radnici, seljaci, učenici, vojnici, inženjeri, prosvjetni radnici, gledajući sposobnost umjetnika čiji život i stva-

Na izvoru: dvorište iz kojeg je Lacković krenuo za poslom u Zagreb

ranje odiše najčišćom jednostavnošću i bogatstvom kakva samo može biti podravska zemlja. Lacković je iz domaćih prostora davno otišao u svijet i rijetki su umjetnici koji »moraju« u toku godine odgovoriti na toliko želja. Valja se sjetiti samo one izložbe krajem 1983. u Galeriji primitivne umjetnosti u Zagrebu koja je zbog velikog broja posjetilaca bila produžena desetak dana. Ili da se spomene Sinj. Iako u to vrijeme nisu bile alkarske svečanosti, u Domu JNA u Sinju u sedam dana svratilo je tri tisuće posjetilaca, a na zahtjev Mjesne zajednice Kistanje u Bukovici, u najnerazvijenijem kraju SR Hrvatske, Lackovićeva je izložba prenesena iz Knina. Cijelo selo Kistanje došlo je u Dom kulture. Primjeri bi se tako mogli nizati poput zrna graha kad ga djeca prebiru na plahti u nekom sunčanom hlebinskom dvorištu, ili pak u Lackovićevoj Batinskoj. O tom svom dvorištu Lacković kaže:

– Živjeti u seoskom dvorištu ne znači živjeti prazno, bez sadržaja. Mladost sam proveo u Batinskoj, okružen poljima, šumarcima, plodovima. Podravska zemlja nije nikad ista. Mijenja svoje boje i svoja raspoloženja. Rosna

joj jutra ljeti, plave šume na Bilo-gori, zlatni kukuruz s jeseni, i duge zimske noći. Izgleda kao u pjesmi, ali život nije bio bez motike, tvrdih ruku, žuljeva. Otisnuo sam se u grad, u Zagreb. Trebalo je raditi. Zaposlio sam se na pošti. Pozdravljao sam ljude, podizao poštarsku kapu s glave. Nosio sam pisma, drage i tužne poruke, mirovine. Upoznao sam mnogo ljudi podno Medvednice. Slikao sam u slobodno vrijeme, a sada je eto već trideseta godina kako se družim s bojama i kistom. Dobio sam mnoge nagrade i priznanja, a najdraže mi je kad mi netko kaže: to mi se sviđa! Ne volim filozofiju u stilu – što je slikar zapravo time htio pokazati? S kritikom nisam u sukobu. Nikome nisam podilazio. Imao sam osjećaj da će sve jednom doći na svoje mjesto. Radio sam i dalje radim, priča Lacković.

Čovjek se zapravo pita: otkud tolika energija? Treba stići na sve strane, odgovoriti znatiželjnicima, sresti se s prijateljima. – Jaj meni, jaj... Kak to vreme leti. Za pajdašijo nigdar dosta vremena. Ni v Kal'novec ne stignem. Odem na groblje. U Batinsku kod najbližih rođaka na kratko, a tamo bi trebalo ostati dugo. Tamo lju-

Svečanost: od najmlađeg do najstarijeg stanovnika Batinske zanimalo je kako izgleda njihov novi Vatrogasni dom

di još imaju vremena. To su moji Konačari (Od konaka i konačiti). Pa, kad već spominjem Batinsku evo i stihova posvećenih rodnom mjestu Ivana Lackovića što ih napisah gledajući danima jednu sliku zime na staklu.

SJEĆANJE NA BATINSKU

(I. L. – 1983)

Stare hiže spe vu kmici
 Mesec hoda po ravnici.
 Stare hiže sneg pokriva,
 ozebli se cucek skriva.
 Trudne joči spe vu kmici
 šturčo srake po pšenici.
 Veter fučka, grane niše,
 to Lacković zime riše.
 Stare hiže spe vu kmici
 Ivo stišće se k Janici.

Eto nas tako u Podravini, a istini valja pogledati u oči: u našoj sredini uvijek netko nekoga »šturče«. To nam je u krvi. »Sturkali« su se i slikari. I taj »rat« zacijelo nije bio potreban, a najmanje je trebao slikarima. Bio sam protiv mešetara, posrednika i onih koji su tvrdili kako cijele Hlebine žive od kista. Uvijek sam govorio: od slika mogu živjeti samo tri-četiri umjetnika. Kasnije se tako i pokazalo. I Generalić je govorio: ostat će ono što vrijedi. Lacković je zauzeo visoko mjesto u zgradi umjetnosti. Posebno su zanimljiva njegova razmišljanja o Krsti Hegedušiću i njegovu djelovanju u Hlebinama, ali i na daleko širem polju.

DUBOKI TRAGOVI

– Vrijeme ne ostavlja tragove u blatu, ali blato ostavlja tragove na čovjeku. I čovjek ostavlja tragove svojih koraka u prašini i u snijegu, u kalu i rosnoj travi i u vremenu u kojem živi. Od tih nekoliko elemenata sastoji se i život onih koji pokušavaju slikarskim kistom zaustavi-

ti ili bolje reći zabilježiti vrijeme, prenijeti čovjeku poruku o dobru ili zlu ili pak smjestiti svoju sredinu u društvo u kome žive i kome su svjedoci . . .

Jedna od takvih pojava, priča Lacković, u hrvatskoj i jugoslavenskoj umjetnosti bio je i prof. Krsto Hegedušić. Sto reći o čovjeku koji već deset godina nije s nama i koji je još 1927. u Parizu razmišljao o našem izrazu. Tamo gdje je bila riznica umjetnosti Evrope, on se upitao: kako biti SVOJ?

Vrativši se u svoje Hlebine pokušao se približiti svojoj Zemlji, svojoj brazdi nazrijevši da je velika snaga u svojoj sredini, u svojoj vlastitoj sirotinji koja ga je okruživala. Trebalo je mukotrpni život hlebinskih i podravske seljake staviti u središte pažnje, pokazati nepravde u svijetu, trebalo je otvoriti oči, trebalo je nadarene se-

ljake slikara dovesti na izložbu s grupom »Zemlja« u Zagreb . . . Rodila se naivna umjetnost, mukotrpna, ali na čvrstoj podlozi, na Zemlji i trebalo je prstom uprijeti i reći glasno: to je umjetnost kao i svaka druga . . .

Takva razmišljanja Ivana Lackovića ostaju sada zapisana i nema takvih koji ne bi priznali takvo sjeme i takvo korijenje . . .

U želji da se i sam nađe sa svojim radovima u Galeriji primitivne umjetnosti u Zagrebu, Lacković je gotovo »izgorio« od želje. – Vidio sam slike Ivana Generalića, Viriusa, Mraza, Gažija . . . Imao sam dosta radova. Odbili su me jednom, drugi put, a primili tek 1969. godine. Netko se nekome sviđao, netko ne. Radovi su se manje gledali. Čekao sam i – dočekao.

Sve se može: novi dom vatrogasaca sagrađen dobrovoljnim radom mještana

DRUGA SCENA

Kako je vrijeme prolazilo tako je i Lacković znao iznenaditi. Ne malo iznenađenje pripremio je krajem 1984. godine. U Muzeju seljačkih buna u Gornjoj Stubi, Lacković se predstavio u neobičnom izdanju. Promijenila se Lackovićeva lirska scena. Kritičar Josip Depolo je utvrdio kako je nestao batinski krajobraz, kako su se rastopili snjegovi hladne Podravine, kako nema razigrane djece na zaleđenim batinskim potocima... Umjesto toga došao je ciklus »Evropa bez radosti« s prizorima strave i užasa. Javio se novi srednjovjekovni ples smrti. Prijeteći oblaci, Podravina u koroti, a s njom i svijet u razaranju. Takav zaokret prema stvarnosti i riječi prof. Vladimira Malekovića prilikom otvorenja o susretu vremena i čovjekove sudbine, te proglašenje izložbe najboljom u tom mjesecu od »Vjesnikove« kritike, odvodilo je poznavaoce Lackovićeva djela u Muzej seljačkih buna. Nije se, sada mi izgleda, ni moglo odabrati bolje mjesto za takav zaokret u stvaralaštvu, za takvu viziju čovjekovih strahota, za novi »zemljaški« angažman.

Tako se, eto, vraćamo u Podravinu, u batinsku ravnicu. U društvu Ivana Lackovića. Zastajemo na obali Čivičevca. Radnici na plinskim bušotinama, ali i u potoku. Nekad čista voda više nije čista. Ispiru se bušačke cijevi i svrdla. Pričaju ljudi u obližnjim đurđevačkim domovima: zima je, a dotok plina slab. Prije nekoliko godina svi su uvodili plin u svoje kuće. Kuhali i grijali se jeftino i čisto. Neki su Podravci već zaboravili kako se na Bilogori išlo u sječu drva, što su dijelili lugari u obližnjim šumama, branjevinama, kako su se drva iz jarka izvlačila na konjima. Plin je promijenio život, a onda prošle zime postao sve rjeđi i skuplji. Podravci se nadaju da tako neće dugo potrajati i da će ova zima biti bolja u opskrbi. Uostalom, krenuo je Kalinovac 2, tu je veliki plinski sustav Molve...

Lackovićeva i naša Podravina mijenja svoju sliku, širi svoje okvire. Već odavno nismo usko dvorište. Zacijelo je tom pomogao i Miroslav Krleža (Pismo iz Koprivnice), a nama ostaje da zabilježimo kako je dio tog prostranog dvorišta sjajno oslikao negdašnji dečkec z kalnovečkih konakof, Ivan Lacković.

Na svečanosti su nastupile članice folklorne skupine Batinske s izvornim podravskim pjesmama i plesovima

Iz ateljea u svijet: Lackovićeve četiri godišnja doba pripremljena za izložbu naše naive u Kini

Snimio: M. Sigetić